

W poprzednim odcinku był wybiórczy szkic historii Śmiecin - gdy był on właściwie jedną całością, choć już oddzielały się przestrzennie fragmenty tej miejscowości – Ostatni Grosz (stał się oddzielną osadą), Cegielnia (zanikła bodaj pod koniec XIX w.) oraz Stacja, która około 1916 r. została przyłączona do miasta.

Najpewniej około lat Wielkiej Wojny majątek Śmiecin był dzielony, z czasem w tak drastycznym zakresie, że powstawały nowe miejscowości z własnymi nazwami. Najpierw zajmujemy się Śmiecinem „właściwym”, który po około 1920 r. zaczęto nazywać (też urzędowo) Starym Śmiecinem. Formalnym właścicielem folwarku była Maria Gutkowska, a po niej, jako władającego majątkiem, wymieniano Antoniego Gutkowskiego. Zapewne już przed 1914 r. sprzedano część ziemi (tu Śmiecin Nowy). Później miały miejsce kolejne parcelacje – przed latami 1928, 1932, 1935. Od roku 1924 prowadzona była sprawa prywatnej parcelacji majątku jako realizacja uchwały sejmowej o reformie rolnej. Forma prywatna niechybnie, w przypadku Śmiecin, była bardziej korzystna dla właścicieli. Sprzedaże dotyczyły najczęściej bardzo małych działek, pod zabudowę jednorodzinna. Dlatego też w 1928 r. wykazano, że folwark miał jeszcze 383 hektary.

Około 1935 r. Śmiecin Stary (w gminie Nużewo) był zwartą wsią, z rozległym obszarem folwarku w północnej części, liczącą łącznie 53 domy. Przestrzennie, względem dawnego stanu, niewiele się zmieniło choć zabudowa była znacznie zagęszczona.

Po włączeniu północnego Mazowsza do Rzeszy majątek zabrali Niemcy, pozostawiając Antoniego Gutkowskiego jako pracownika; zmarł już w 1940 r. Jako Alt Smecin Niemcy włączyli miejscowość do Ciechanowa wykonując dokładną inwentaryzację prywatnych (a więc nie folwarku) nieruchomości. Z nich wynika, że najstarszy, istniejący wówczas, dom pochodził z 1863 r. Na przełomie 1944 i 1945 r. w budynku dworu był ponoć przyfrontowy szpital.

W styczniu 1945 r. przybyli żołnierze Robotniczo-Chłopskiej Czerwonej Armii, zdewastowali co się nawinęło pod rękę i oddali tzw. władzy ludowej. W marcu jakoby folwark był zabrany na potrzeby lokalnego Urzędu Bezpieczeństwa, ale na pewno miesiąc później majątek spadkobierców Ignacego Gutkowskiego (tak w dokumentach) rozparcelowano między 17 rolników. Było tego już tylko 230 ha., a więc sporo zdołano sprzedać przed 1939 rokiem.

Interesujący przekaz z czasu parcelacji – dworem opiekował się niejaki Urba-

CIECHANOWSKIE HISTORIE

ŚMIECINY TRZY

nowski, z wyposażenia został kredens, stara kanapa i szafa. Resztę zabrali Niemcy i żołnierze porąbali na opał. Nie napisano tylko jacy żołnierze. Z czasem zabudowę folwarku przejęła gminna spółdzielnia, ale jeszcze około 1955 r. dawne obiekty istniały, tylko ogród zdziczał i był dewastowany.

Sama wieś Śmiecin Stary utrzymała historyczne rozplanowanie, w sposób zwarty przedłużane na południe. W roku 1972 Śmiecin Stary został przeniesiony z Gromadzkiej Rady Narodowej Ciechanów do miasta Ciechanów stając się obszarem – dawny folwark i teren na północ i zachód od niego – inwestycji związanych z obsługą rolnictwa, przetwórstwa spożywczego, magazynowaniem i handlu. Najbardziej wyróżniał się spory dom handlowy, typowy dla tego rodzaju obiektów „epoki Gierka” i równie typowo pusty w czasie stanu wojenne-

” W styczniu 1945 r. przybyli żołnierze Robotniczo-Chłopskiej Czerwonej Armii, zdewastowali co się nawinęło pod rękę i oddali tzw. władzy ludowej.

go. Dawna zabudowa majątku była sukcesywnie eliminowana lub totalnie przebudowywana; do dziś został (przekształcony) budynek dworu, a po ogrodzie zostało miejsce.

Historyczny obszar zabudowy wiejskiej obrastał kolejnymi domami jednorodzinnymi, na ogół o fatalnych pudełkowatych kształtach. Do dziś rozlewające się jednorodzinne budownictwo, zawsze na małych działkach, doprowadziło do stopienia się Śmiecin Starego z Nowym i, częściowo, z Koloniami doprowadzając do jednolitego Śmiecin, tyle że nie wsi a dzielnicy. Mimo to historyczne rozplanowanie dawnego jądra wsi pozostaje czytelne i tylko szkoda, że nie ma właściwego pomysłu (nie mówiąc już o realizacji) na doprowadzenie niedłusiejszego obszaru folwarku do form i funkcji mogącej służyć społeczności tej części Ciechanowa. Na razie mamy po prostu dziadostwo i każdy chowa się we własnym domu bez zauważalnej łączności środowiskowej; brak przestrzeni społecznej.

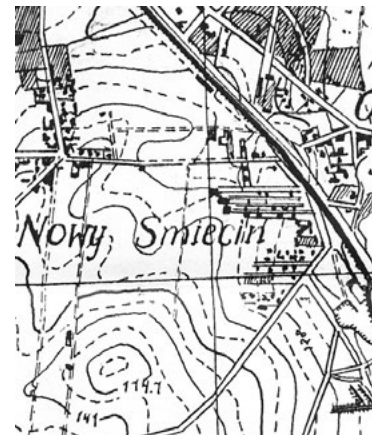
W roku 1920 miał istnieć Nowy Śmiecin (wymiennie nazywany Śmiecin-kiem) gdzie były zaledwie trzy domki, z parcelacji majątku. Uważano, że powstawała dzielnica biedoty. Tempo zagospodarowywania było szalone

i około 1935 r. doliczono się już 85 domów; niemal wszystkie niewielkie, drewniane, na minimalnych działkach – faktycznie osadnictwo ludności relatywnie ubogiej, ale na pewno nie najbiedniejszej. Tak wielki przyrost ludności prowokował do znaczniejszych inwestycji, a w tym prawdziwej (i to o raczej wyższym standardzie), piętrowej kamienicy, szczęśliwie zachowanej do dziś. Przestrzennie Śmiecin Nowy stał się bardzo zwartym zespołem z licznymi, zwykle skrajnie wąskimi uliczkami. Procent zabudowy związanej z rolnictwem był nikły i faktycznie było to przedmieście zamieszkałe przez pracujących w Ciechanowie.

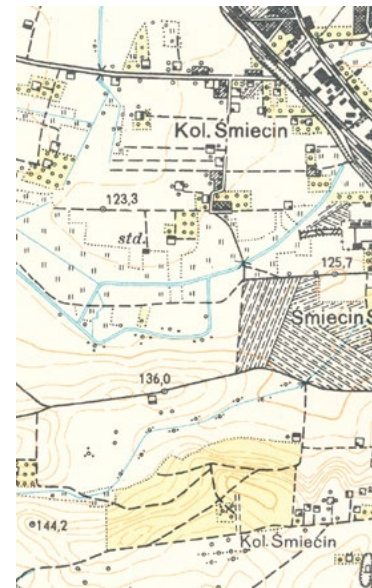
W czasie II wojny Światowej był to Neu Smecin, a o narastającym do 1939 r. tempie rozbudowy świadczy niemiecki przekaz o istnieniu tu aż 198 własności, w tym zaledwie 19 bez zabudowy. Mniemac wypada, że wliczono tu też zabudowę późniejszej Kolonii Śmiecin. Wedle niemieckich materiałów prawie wszystkie budynki pochodziły z lat 20-tych i 30-tych XX w., ale parę miało powstać od 1910 r., a więc tworzenie nowej miejscowości zaczęłoby się jeszcze przed wybuchem Wielkiej Wojny. Może miało to związek z planami gruntów Śmiecin, ukończonymi w 1907 r.

Neu Smecin” też włączono do Ciechanowa, ale nie wysilano się na wymyślanie nazw dla licznych tu uliczek i uznano, że wystarczy Durchfahrt z kolejnymi cyframi. Z okresem okupacji wiąże się dowód zbrodniczej działalności Niemców, którzy w lipcu 1944 r. rozstrzelali w dawnej żwirowni (na zachód od zabudowy Nowego Śmiecin) 30 przypadkowo zatrzymanych Polaków. Także poza zabudowę (północne naroże dzisiejszych ulic Płockiej i Granicznej) zdążyli jeszcze założyć dość duży, i wypełniony, cmentarz wojenny – „nadludzie” na szczęście też ginęli. Po 1945 r. tempo rozbudowy Śmiecin Nowego wyraźnie spadło, choćby dlatego, że pozostało bardzo wiele mieszkań w „Blokach”. W roku 1954 wieś (tak formalnie) włączono do Ciechanowa i ponazywano ulice. Po latach zaczęto wymieniać dawne domki na nowe, przerabiać istniejące, a masowe (zwłaszcza po 1980 r.) powstawanie kolejnych zespołów domów jednorodzinnych doprowadziło do stopienia się historycznego Nowego Śmiecin z dawnym Śmiecinem Starym i najnowszym osiedlem o ambitnej nazwie Zachód. Pierwotna przestrzeń Śmiecin Nowego jest dość niezwykłym miejscem. Niewielkie domy na małych działkach, zwykle ze stosunkowo bogatą roślinnością,

stojące przy bardzo wąskich, niezbyt uczęszczanych uliczkach sprawiają (jako całość) bardzo miłe wrażenie. Można powiedzieć, że jest tu przytulnie i może się żyć tu kameralnie, spokojnie – oczywiście pod warunkiem, że w harmonii z sąsiadami, których ma się bardzo blisko. Podkreślić należy, że

Nowy Śmiecin ok. 1935 r.

Kolonія Śmiecin ok. 1955 r.

wśród dawnych budynków jest też kilka nieco ciekawszych architektonicznie, zdecydowanie zasługujących na uznanie za zabytkowe.

„Trzecim Śmiecinem” była Kolonia Śmiecin. Miejscowość ta powstawała

ZAPROSZENIE

także z cząstkowych parcelacji majątku Śmiecin, a także – jak się zdaje – włączono do niej oddalone zagrody pierwotnej wsi Śmiecin. W roku 1932 pisano o tworzeniu się osady Nowy Śmiecin i mniemac można iż chodziło o nazwanie budowli będących poza Starym i Nowym Śmiecinem. Około 1935 roku Kolonia Śmiecin była już oddzielną miejscowością o bardzo szeroko rozrzuconej, bezładnej przestrzennie zabudowie. Bardziej zwarte jej zespoły znajdowały się na północny zachód od stacji kolejowej (tu dzisiejsze ulice Wesola i Kwiatowa) oraz na południowy zachód od Starego Śmiecin – mniej więcej między dzisiejszymi ulicami Monte Cassino i Płocką. Zdecydowanie dominowały tu rolnicze zagrody. Sieć drożna była wyraźnie związana z podziałami pól. Łącznie w Kolonii Śmiecin było już 56 domów.

Podczas II wojny światowej Kolonię Śmiecin traktowano jako część Nowego Śmiecin, a wedle perspektywicznych niemieckich planów gdzieś w tej okolicy przebiegać miała autostrada Królewiec-Kraków; Warszawa, jako siedziba władz tylko dystryktu była zbyt prowincjonalna.

Po wojnie powoli mnożono zabudowę, zwłaszcza w pobliżu linii kolejowej oraz w południowej części dzisiejszej ul. Wesolej. W roku 1956 Kolonia Śmiecin przestała administracyjnie istnieć – włączono wieś do Ciechanowa. Dziś na obszarze byłej wsi zdecydowanie dominuje nowa zabudowa – i osiedla wielorodzinne i zabudowa jednorodzinna. Południowa część to dzisiejsza dzielnica Zachód – miejmy nadzieję, że nie „Dziki”. Nieco starszej – z lat międzywojennych – zabudowy zachowało się jeszcze przy ulicach Kwiatowej i Wesolej. Nieznane większości ciechanowian widoki tej części miasta można obserwować jadąc wewnętrzną obwodnicą miasta; początkowo nie ma się pojęcia gdzie się człowiek znajduje. Niechybnie dzięki obwodnicy zabudowane zostaną w szybkim tempie sąsiadujące z nią puste przestrzenie.

Ryszard Małowicki

Na podstawie archiwum Autora

Muzeum Romantyzmu
w Opinogórze

zaprasza na

monodram poetycki
na podstawie tekstów Z. Herberta

Wojciech Wysocki

scenariusz, reżyseria, wykonanie

Piotr Kajetan Matczuk

muzyka na żywo

15 sierpnia 2015 r., godz. 17.00

bilet 1 zł

Oranżeria

(liczba miejsc ograniczona)

Gazowa